

2. Немець Л. М. До методики соціально-географічного дослідження регіонального розвитку України / Л. М. Немець, К. А. Немець // Суспільно-географічні проблеми розвитку продуктивних сил України : тези доп. III Всеукраїнської наук.-практ. конф. (К., 20–21 квіт. 2004 р.). – К. : Обрії, 2004. – С. 30–32.
3. Немець К. А. Методика інформаційного аналізу соціально-економічного розвитку регіонів / К. А. Немець, О. К. Немець // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. «Регіон – 2008: стратегія оптимального розвитку». – Харків : ХНУ, 2008. – С. 242–246.
4. Немець К. А. Моделювання траєкторії розвитку регіональних соціогеосистем України / К. А. Немець // Часоп. соціально-економічної географії : міжрегіон. зб. наук. пр. – Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2009. – Вип. 7 (2). – С. 66–80.
5. Немець К. А. Моделювання траєкторії розвитку районних соціогеосистем Харківського регіону / К. А. Немець, Г. О. Кулешова // Часоп. соціально-економічної географії : міжрегіон. зб. наук. пр. – Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. – Вип. 10 (1). – С. 160–166.
6. Транспортний комплекс Харківської області у 2010 році : статист. зб. / Голов. упр. статистики у Харків. обл. / за ред. О. М. Ракітіної. – Харків : Голов. упр. статистики у Харків. обл., 2011. – 94 с.

Адреса для листування:

м. Харків, ХНУ ім. В. Н. Каразіна, кафедра
соціально-економічної географії і регіоназнавства.

Статтю подано до редколегії
08.07.2012 р.

УДК 911.3:314(477.82)

В. І. Поручинський – старший викладач кафедри географії Волинського національного університету імені Лесі Українки;
М. Р. Влах – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної і соціальної географії Львівського національного університету імені Івана Франка

Активізація містоутворюючих функцій в умовах транскордонного співробітництва (на прикладі Волинської області)

*Роботу виконано на кафедрі географії
ВНУ ім. Лесі Українки*

Проаналізовано специфіку транскордонного співробітництва у Волинській області. Розкрито зростання ролі міст і їхніх функцій у загальному соціально-економічному розвитку області в умовах транскордонного співробітництва. Виділено основні пріоритетні напрями розвитку.

Ключові слова: місто, функції міст, види міст, транскордонне співробітництво, соціально-економічний розвиток.

Поручинский В. И., Влах М. Р. Активизация градообразующих функций в условиях трансграничного сотрудничества (на примере Волынской области). Проанализирована специфика трансграничного сотрудничества в Волынской области. Раскрыт рост роли городов и их функций в общем социально-экономическом развитии области в условиях трансграничного сотрудничества. Выделены основные приоритетные направления развития.

Ключевые слова: город, функции городов, виды городов, трансграничное сотрудничество, социально-экономическое развитие.

Poruchynsky V. I., Vlah M. R. The Activization of City Formation Functions in Conditions of Transbordering Cooperation (Based on the Example of the Volyn Region). The specific of transfrontal collaboration is analysed in the Volhyn region. Growth of role of cities and their functions is exposed in general socio-economic development of area in the conditions of transfrontal collaboration. Basic priority directions of development are selected.

Key words: city, functions of cities, types of cities, transbordering cooperation, socio-economic development.

Постановка наукової проблеми та її значення. У сучасних умовах актуальною проблемою регіональної економічної політики є активізація розвитку населених пунктів, зокрема міст. Саме міста є центрами політичного, культурного, економічного, освітньо-наукового життя окремих регіонів та країни загалом. Разом із зростанням міст з'являються супутні проблеми урбанізації, організації міської інфраструктури, зайнятості населення і його міграції, збалансованості економіко-виробничого комплексу.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Питаннями особливостей формування та розвитку мережі міст, дослідженням містоутворюючих функцій займалися такі науковці, як: В. О. Джаман, А. І. Доценко, В. В. Загородній, Г. М. Лаппо, І. М. Маєргойз, Ю. І. Пітюренко, М. І. Фашевський та ін.

Питання загальнотеоретичного характеру щодо сутності міст та їх типізації розглядали у своїх працях Г. М. Лаппо та О. Бойко-Бойчук [1; 6]. Важлива інформація про культурну й матеріальну спадщину міст є у працях В. Кубійовича [5]. Багатий довідковий матеріал про міста і містечка України подає А. Івченко [3; 4].

Різномісну інформацію про розвиток міст України, зокрема про територію, кількість населення, структуру зайнятості мешканців, головні промислові, культурно-освітні об'єкти, архітектурні пам'ятники та інше узагальнили в економіко-географічному довіднику «Города Украины» В. В. Ковтун та А. В. Степаненко [5].

Дослідженню районних і міжгосподарських центрів Волинської області та їх економіко-географічним й соціальним проблемам розвитку присвячено праці А. М. Слащука [10; 11].

Водночас мало є досліджень, у яких вивчають міста та їх функції у регіонах України. Сьогодні важливу роль відводять повнішому використанню можливостей розвитку міських поселень у слабко урбанізованих регіонах, до яких належить Волинська область.

Метою статті є дослідження активізації містоутворюючих функцій в умовах транскордонного співробітництва на прикладі міст Волинської області.

Для реалізації поставленої мети було виконано такі **завдання**:

- дослідження особливостей містоутворюючих та містообслуговуючих функцій;
- визначення основних функціональних груп міст;
- аналіз ролі міст у загальному соціально-економічному розвитку Волинської області.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження.

Визначальною ознакою міста є різноманітність функцій, які воно виконує. Їх поєднання, масштаб і територіальна орієнтація визначають головні обов'язки, які виконує місто в житті країни і регіону. Чим різноманітніший склад і більший масштаб розвитку функцій, які виконує місто, тим вища його роль у суспільстві.

Виділяють дві групи функцій міст: містоутворюючі та містообслуговуючі. Містоутворюючі (спеціалізовані, екзогенні) – визначають економічну базу міста. Містоутворюючі галузі господарства є тією основою, яка забезпечує розвиток міста, характеризує його спеціалізацію, місце у системі суспільного виробництва і розподілу праці та роботи, яку виконує місто для задоволення потреб власного населення, регіону і країни в цілому. До екзогенних відносять виробничі функції (промисловість, будівництво, транспорт), спрямовані на позаміський ринок, вищі навчальні заклади, туризм і санаторні заклади.

Містообслуговуючі (ендогенні) – виконують промисловість, що виготовляє продукцію для реалізації населенню міста, мережа торгівлі, початкова освіта, первинне медичне обслуговування, розраховані на місцеве населення, комунальне господарство, побутове обслуговування, місцеве самоврядування. Тобто це функції міста, котрі виконуються лише відносно свого населення.

Залежно від містоутворюючих та містообслуговуючих функцій виділяють такі функціональні групи міст: багатофункціональні столичні міста; багатофункціональні міста – обласні центри; міста – індустріальні центри; місцеві організуючі та обслуговуючі центри навколишніх територій; транспортні міста; міста – оздоровчі центри; міста з переважаючим значенням науково-експериментальних функцій [9].

Міста Волинської області належать до таких функціональних типів: Луцьк – багатофункціональне місто – обласний центр; Нововолинськ – індустріальний центр; Ковель, Ківерці – транспортні міста; Володимир-Волинський, Устилуг, Любомль, Камінь-Каширський, Рожище, Горохів і Берестечко – місцеві організуючі та обслуговуючі центри навколишніх територій.

Роль міст у загальному соціально-економічному розвитку Волинської області з кожним роком поступово зростає. Особливо вона підвищилась із розвитком транскордонного співробітництва. Активізація транскордонного співробітництва спрямована на поєднання зусиль в економічній сфері, розбудову соціальної, туристичної, інформаційної та виробничої інфраструктури, будівництво і модернізацію прикордонної інфраструктури, розвиток транспортної мережі, поглиблення наукової та культурної співпраці, охорону навколишнього природного середовища. Транскордонна співпраця області з прикордонними територіями сусідніх держав здійснюється у рамках транскордонного об'єднання «Єврорегіон „Буг”», яке є членом Асоціації європейських прикордонних регіонів, а також через виконання положень угод про економічне, торговельне, науково-технічне і культурне співробітництво між Волинською областю та Люблінським воєводством (Республіка Польща) і Брестською областю (Республіка Білорусь) [2].

Надзвичайно важливу роль у транскордонному співробітництві відіграє обласний центр і міста обласного підпорядкування, оскільки вони мають великий людський і ресурсний потенціал. Кожне з міст характеризується особливостями транскордонної співпраці залежно від специфіки свого розвитку. Зокрема, роль Луцька особливо важливого значення набуває у сфері транскордонного і міжрегіонального співробітництва та розвитку туризму на фоні процесів глобалізації та розширення Європейського Союзу. Луцьк є учасником міжнародної організації «Ліга історичних міст» (із 2008 р.), також місто приєдналося до Угоди міських голів (із 2009 р.), ініційованої Європейським Союзом на підтримку виконання енергетичної стратегії Євросоюзу. Крім того, у Луцьку створюються промислові підприємства спільно із зарубіжними партнерами для виходу продукції на міжнародний ринок. Такими підприємствами є дочірнє підприємство «Вока-Луцьк» спільного українсько-польського підприємства ТОВ «Вока-Львів» ЛТД, спільне словацько-українське підприємство закрите акціонерне товариство «Теріхем-Луцьк» з акціонерами АТ «Хемосвіт», АТ «Теріхем» та ВАТ «Луцькпластмас». Також польські інвестиції вкладено у товариства «УніКредитБанк» (фінансова діяльність) та «УА Брук» (торгівля) у місті Луцьку [7; 8].

Важливу роль у транскордонному співробітництві Волинської області відіграє місто Ковель, що зумовлюється його центральним географічним положенням у межах області. Значній активізації підприємницької та зовнішньоекономічної діяльності в регіоні сприятиме створення спеціальної економічної зони (СЕЗ) «Інтерпорт Ковель». Метою її створення є стимулювання підприємництва; залучення інвестицій та впровадження нових технологій, форм і методів економічної діяльності; запозичення сучасного організаційного та управлінського досвіду; розширення зовнішньоекономічних зв'язків; активізація міжнародної торгівлі та збільшення товаропотоку, що прямує з України та в зворотному напрямку (експорт, імпорт), а також транзитом – за рахунок надання митних, податкових та інших пільг, послуг зберігання і відправки вантажів, надання в оренду складів та приміщень, а також всього комплексу послуг переробки вантажів (сортування, пакетування тощо) і завантаження діючих потужностей залізничного й автомобільного транспорту, досягнення завдяки цьому макроекономічного ефекту; обслуговування транспортної системи у районі українсько-польського кордону; сприяння інтеграції СЕЗ «Інтерпорт Ковель» у європейські системи інтерпортів та інші економічні структури на основі ефективного використання ресурсних можливостей та його економіко-географічного положення; забезпечення зайнятості, вирішення соціальних проблем та поліпшення життєвого рівня населення. Польські інвестиції також отримує підприємство «Агрофрукт», яке займається виробництвом харчових продуктів у місті Ковелі. Крім того, відбувається співпраця міст Ковеля та Хелма в галузях освіти, культури і спорту [8].

Місто Володимир-Волинським співпрацює з містом Грубешів з 2004 р. на підставі договору щодо поглиблення транскордонного співробітництва у прикордонних районах з точки зору культури, освіти, спорту, туризму та відпочинку, інтеграції етнічних меншин, місцевого обміну, боротьби зі злочинністю тощо. За умовами угоди відбувається обмін творчими колективами, художниками, представниками міст, участь у державних, культурних та навчальних заходах, навчання представників органів місцевого самоврядування, надання технічної допомоги, організаційних та інформаційних технологій у вирішенні проблем, пов'язаних з охороною навколишнього середовища, стихійних лих, злочинів, середовища [9].

Співпрацює із закордонними колегами і місто Нововолинськ. Зокрема із вагонно-виробничим підприємством «ТАВОР» (Польща), для якого налагоджено виробництво і поставку виробів та

металоконструкцій. Крім того, Польща інвестує кошти у підприємства «БРВ-Україна» (виробництво меблів) та «Аркус Ромет» (машинобудування) [9].

Міста районного підпорядкування задіяні у транскордонному співробітництві меншою мірою. Основними напрямками співпраці міст Ківерці та Томашув-Любельський є обмін досвідом у сфері місцевого самоврядування, розвиток житлово-комунального господарства, реалізація спільних програм у сфері освіти, культури, розвиток бізнесу і співпраці між місцевим самоврядуванням [7].

Загалом обсяг іноземних інвестицій у Волинській області на 1 січня 2012 р. становив майже 329 млн дол., або в середньому 318 дол. із розрахунку на одного жителя (в Україні – 873 дол.). За обсягом інвестицій на одну особу Волинська область випереджає найближчих сусідів – Рівненщину і Тернопільщину (відповідно 239 і 61 дол.). Згідно з даними Головного управління статистики у Волинській області, у 2011 р. в економіку краю іноземні інвестори вклали близько 63 млн дол., що майже у два рази більше, ніж у попередньому році. У підприємства міста Нововолинська – 22 млн дол. та Ковельського району – 36 млн дол. здійснено найбільші вкладення.

Загалом з початку інвестування іноземні інвестиції отримали 268 підприємств області, найбільші обсяги капіталу зосереджені в Луцьку та Нововолинську, Ковельському і Луцькому районах (190, 69, 37 та 20 млн дол. відповідно). У решті районів цей обсяг коливається від 4 млн дол. до 4 тисяч.

Кількість країн світу, які інвестують економіку області, зросла за останні чотири роки з 27 до 40. Лідерами серед країн-інвесторів є Польща та Кіпр. Пріоритетним напрямом залучення іноземних інвестицій залишається промисловість, де на початок цього року зосереджена половина іноземного капіталу. Серед галузей промисловості найбільш інвестиційно привабливими є підприємства з виробництва харчових продуктів, напоїв, оброблення деревини та виробництва виробів з деревини, машинобудування, виробництва меблів [9].

Варто зазначити, що прикордонне розташування території – це не тільки велика перевага, а й велика відповідальність, яка зобов'язує. Адже у тих, хто перетинає кордон, на підставі вражень про прикордонний регіон значною мірою формується і думка про державу загалом. На найближчі п'ять років для Волині визначено шість головних пріоритетів. Це – розвиток транскордонного співробітництва і прикордонної інфраструктури на кордоні з Польщею та Білоруссю; розбудова транспортної інфраструктури; розвиток туристичної та рекреаційної сфер; поліпшення навколишнього природного середовища, зокрема, зменшення забруднення водойм, поліпшення якості питної води, формування екомережі та розвиток природно-заповідного фонду; впровадження ресурсо- і енергозберігаючих технологій, а також розвиток високотехнологічного агропромислового виробництва.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Міста є основними центрами територіально-економічного розвитку держави та її регіонів, адже в них виробляється основна частина національного продукту, вони є головними поповнювачами місцевих і державного бюджетів, осередками формування кадрового, виробничого й культурного потенціалу, розвитку ділової та творчої активності населення. Вони мають найрозвиненішу транспортну, телекомунікаційну й фінансову інфраструктуру.

Дослідження міст повинно відіграти важливу роль у формуванні і зміцненні міської свідомості населення, підвищенні активності її прояву, розширенні сфери застосування зусиль самих жителів щодо удосконалення їх міського оточення.

Враховуючи відмінності у потенціалі розвитку міст Волинської області, перспективним є подальше дослідження з урахуванням темпів їх соціально-економічного зростання.

Список використаної літератури

1. Бойко-Бойчук О. Категорія «місто» : сутність, визначення / О. Бойко-Бойчук // Управління сучасним містом. – 2005. – № 3–4/7–12 (19–20). – С. 47–59.
2. Вавринюк А. В. Перспективи транскордонної співпраці Польщі та України в межах євро регіону «Буг» / А. А. Вавринюк // Наук. вісн. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки. – 2006. – № 3. – С. 190–193.
3. Івченко А. Міста України / Івченко А. – К. : НВП «Картографія», 1999. – 136 с.
4. Івченко А. Містечка України / Івченко А. – К. : НВП «Картографія», 2000. – 184 с.
5. Ковтун В. В. Города Украины / В. В. Ковтун, А. В. Степаненко. – К. : Вища шк., 1990. – 279 с.
6. Кубійович В. З антропології Нового Санча / В. Кубійович // Володимир Кубійович. Наукові праці. Т. 1. – Париж ; Львів : [б. в.]. – С. 286–506.

7. Лаппо Г. М. Города на пути в будущее / Г. М. Лаппо. – М. : Мысль, 1987. – 236 с.
8. Міжнародне міжрегіональне співробітництво [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.adm.gov.te.ua/index.php?module=politics§ion=172.
9. Програма транскордонного співробітництва Польща–Білорусь–Україна 2007–2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.volfoto.inf.ua/pagesi/istomist/programa.htm.
10. Слащук А. М. Основні тенденції сучасних урбанізаційних процесів Волинської області / А. М. Слащук, Н. В. Вишневецька // Наук. вісн. ВДУ ім. Лесі Українки. Сер. : Географія. – 1998. – № 5. – С. 73–78.
11. Слащук А. М. Місцеві економічні центри у господарському розвитку обласного мезорайону (на прикладі Волинської області) : автореф. дис. ... канд. геогр. наук : 11.00.02 / А. М. Слащук. – К., 2000. – 19 с.

Адреса для листування:
Волинська обл., м. Луцьк,
вул. Потапова, 9, кімн. 620.

Статтю подано до редколегії
06.10.2012 р.

УДК 911.3:314.7(477.450)

І. І. Гудзеляк – кандидат географічних наук,
доцент кафедри економічної і соціальної географії
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Географія міграційних процесів між Україною і Німеччиною

*Роботу виконано на кафедрі економічної
і соціальної географії ЛНУ ім. Івана Франка*

У статті висвітлено тенденції міграційних процесів між Україною та Німеччиною. Охарактеризовано трудову міграцію, а також показано географію розселення українських мігрантів у Німеччині.

Ключові слова: еміграція, трудова міграція, розселення мігрантів, напрямки міграції.

Гудзеляк И. И. География миграционных процессов между Украиной и Германией. В статье освещены тенденции миграционных процессов между Украиной и Германией, характеризуется трудовая миграция. А также показывается география расселения украинских мигрантов в Германии.

Ключевые слова: эмиграция, трудовая миграция, расселение мигрантов, направления миграции.

Hudzelyak I. I. The Geography of Migration Processes Between Ukraine and Germany. The article highlights trends in migration processes between Ukraine and Germany. Labor migration is characterized. Settlement of population of Ukrainian migrants in Germany is shown.

Key words: emigration, migration, settlement of migrants, migration direction.

Постановка наукової проблеми та її значення. Серед європейських країн Німеччина відзначається досить тривалою і виваженою імміграційною політикою, що певним чином, поряд із географічною близькістю, вплинуло на потужність та структуру української еміграції у цю країну. Німеччина, як високорозвинена країна світу, є привабливим ринком для трудових мігрантів, тут існують чудові можливості для самореалізації високоінтелектуальних кадрів у новітніх сферах науково-технічної діяльності. Високий рівень життя та лояльність німців до культурної незалежності мігрантів є ще одним із вагомих аспектів міграційної привабливості країни. Активні міграційні процеси між Україною та Німеччиною мають двадцятилітню історію, однак ґрунтовних досліджень їхніх сучасних особливостей у вітчизняній суспільній географії на було проведено.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Співпраця між Україною і Німеччиною є переважно предметом досліджень фахівців із міжнародних відносин. Зокрема, ці проблеми вивчали А. Ю. Мартинов (2002), Г. В. Старостенко (2002, 2003), Р. А. Кривонос (2004). У 2006 р. Комітет Верховної Ради України з питань європейської інтеграції опублікував матеріали парламентських